

ВІДЗИВ

**офіційного опонента про дисертацію О.Є.Фурман
«Психологічні параметри інноваційно-психологічного клімату
загальноосвітнього навчального закладу»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук
за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія**

XXI століття з особливою гостротою ставить перед людиною проблему вибору ціннісних пріоритетів у вихованні прийдешніх поколінь. У працях стародавніх мислителів і сучасних філософів висловлюється одне й те саме занепокоєння: людина як вища соціальна цінність, суб'єкт власної самореалізації і життєтворчості або ж людина як споживач, засіб і об'єкт маніпулювання, обслуговування оточуючого світу? Особливо важливими ціннісні пріоритети є для системи освіти.

Зважаючи на це, вивчення та створення в навчальному закладі психологічного клімату, сприятливого для особистісної та професійної самореалізації людини в сучасному суспільстві є, безумовно, актуальним. Дослідження параметрів означеного клімату відкриває можливість не тільки теоретичного обґрунтування методологічних підходів, але й створення діагностичних комплексів вимірювання його конкретних показників. Таким чином обрана тема дисертаційного дослідження О.Є.Фурман «Психологічні параметри інноваційно-психологічного клімату загальноосвітнього навчального закладу» відповідає нагальним потребам розвитку як сучасної психологічної науки, так і психолого-педагогічної практики.

Об'єктом дослідження обрано інноваційно-психологічний клімат загальноосвітнього закладу (школи, ліцею, гімназії) модульно-розвивального типу.

Предмет дослідження – психологічні параметри інноваційно-психологічного клімату (психологічний вплив, полімотивація, освітне

спілкування), що у взаємодоповненні спричинюють розвиток позитивно-гармонійної Я-концепції учасників навчальної взаємодії.

Зміст дисертації структурно розкривається в 6 розділах, які висвітлюють послідовність виконання 6 завдань дослідження. Зокрема, у першому розділі здійснено теоретико-методологічний аналіз інноваційно-психологічного клімату модульно-розвивальної системи навчання як наукової проблеми. Визначено, що інноваційно-психологічний клімат являє собою складне структурно-функціональне явище у системі організованого освітнього процесу, котре відображає як емоційно-моральні особливості учасників навчання, так і міжособистісні, міжгрупові, а відтак характеризує актуальний модульно-розвивальний зміст психологічних взаємостосунків у класі чи аудиторії.

Розробка методологічного плану-карти модульно-розвивальної системи дала змогу дисертантці обґрунтувати об'єкт дослідження та його предмет, розглянути різновиди клімату в сучасному психологічному дискурсі.

У другому розділі дисертаційного дослідження вивчався психологічний вплив як параметр клімату у соціально-культурному просторі-часі. У цьому контексті розглянуто поняття про вплив у психології і в теорії модульно-розвивального навчання, здійснено узагальнення сутнісних параметрів чотирьох парадигмальних моделей психологічного впливу, розроблено модель повного функціонального циклу оволодіння, творення і передавання культури за умов модульно-розвивального навчання.

У цьому ж розділі подано психолого-педагогічну характеристику пізнавально-суб'єктного впливу, проаналізовано нормативно-особистісний взаємовплив у системі інноваційних відносин та ціннісно-індивідуальнісний самовплив у процесі розвивальної взаємодії.

Дисертантка слушно зазначає, що проблема психологічного впливу потребує не тільки теоретико-методологічних пошуків, а й здійснення проектно-конструкторської, експериментальної, методичної та психотерапевтичної роботи. Організація ціннісно-індивідуальнісного самовпливу розкриває міру і ступінь самостійності учнів, наявність психологічних механізмів саморегуляції і

самоконтролю у сфері освітніх вчинкових дій; а основною силою несвідомого учня є духовність, у якій універсумне ядро становлять віра, краса, любов, честь, справедливість, користь, істина.

У третьому розділі розглядається полімотивація як спосіб активізації освітньої діяльності учасників інноваційної розвивальної взаємодії. У цьому руслі висвітлюються теоретико-методологічні засади пізнання полімотивації у психології та теорії освітньої діяльності, роль пізнавальної мотивації в навчальній активності суб'єктів освітньої поведінки, аналізуються різні види мотивації особистості, оцінюється модульно-розвивальна система як чинник полімотиваційної організації освітньої діяльності.

Дослідниця слушно відмічає, що потребове джерело є стрижневим чинником мотиваційної сфери особистості. Утворюючи єдиний мотив, потреби поєднуються у різні ансамблі, котрі спільно спонукають діяльність. Ще важливішим, на нашу думку, є висновок про те, що реальне мотиваційне підґрунтя конкретної діяльності утворюється не стільки з предметно-потребових спонукань, скільки з її оцінково-сміслових відношень і до своїх потреб, і до ситуацій їх реалізації.

До умов виникнення полімотивації у дослідженні віднесено, зокрема, наявність життєвих намірів, суперечності актуальних стимулів і спонукань особистості, новизну та оптимальну складність складових-діяльностей освітньої поведінки.

У четвертому розділі досліджується освітнє спілкування як інформаційний, діловий і смисловчинковий різновиди обміну. Окрема увага приділяється комунікативному аспекту спілкування як формі актуалізації інформаційного обміну, інтерактивному компоненту освітнього спілкування як формі ділового обміну інформацією. Також аналізується перцептивна сторона спілкування у процесі смисловчинкового інформаційного обміну.

Дослідниця приходить до висновку, що за модульно-розвивальної системи навчання освітнє спілкування є не лише конкретною формою обміну інформацією, взаємодії, порозуміння та саморозуміння, а й атрибутивною

характеристикою перебігу пошукової активності пізнавального, регуляційного, ціннісно-естетичного та духовного змісту активності учнівських груп, а відтак засобом регуляції їхньої поведінки у функціональному контексті освітньої діяльності.

П'ятий розділ – «Позитивно-гармонійна я-концепція – центральна ланка-параметр інноваційно-психологічного клімату експериментальних шкіл» присвячений аналізу поняття Я-концепції у психологічній науці та в інноваційній системі, розгляду когнітивного, емоційно-оцінкового та вчинково-креативного компонентів позитивно-гармонійної Я-концепції особистості.

Важливо зазначити, що дослідниця не претендує на абсолютизацію власних теоретичних напрацювань. Зокрема, по відношенню до я-концепції, вона зазначає, що «я-концепція становить сукупність усіх уявлень індивіда про себе і містить переконання, оцінки, тенденції поведінки та різні форми психічної активності. Вона, безсумнівно, – важлива внутрішня реальність взаємозалежної організації психіки, поведінки та духовних станів, наукове пізнання якої невичерпне так само, як і людина загалом».

Заключний шостий розділ дисертації презентує експериментальне дослідження інноваційно-психологічного клімату як багатопараметричного явища. У ньому здійснюється обґрунтування методів психологічного дослідження інноваційно-психологічного клімату, наводяться дані психологічного аналізу умов і параметрів створення інноваційно-психологічного клімату в контрольних та експериментальних навчальних закладах.

У цьому розділі розкрито сутність авторського лонгitudного експерименту, який полягав у поетапному переведенні школи з традиційної освітньої моделі до модульно-розвивальної шляхом проходження педколективом чотирьох етапів інноваційно-психологічного експериментування (підготовчо-організаційного, діагностико-концептуального, формуально-розвивального, узагальнювально-результативного). Це відбувалося завдяки забезпеченню на кожному етапі чотирьох груп умов – організаційно-психологічних, розвивально-психологічних, програмово-методичних та експертно-психологічних.

Слушним у цьому контексті видається твердження про те, що інноваційно-психологічний клімат школи створюється роками шляхом взаємодоповнення копійкою науково-експериментальної та інноваційно-освітньої роботи всього педагогічного колективу, яка скеровується і регламентується відповідними науковими програмами і проектами.

Цікавими та науково-важливими є здобуті та статистично перевірені результати про те, що змістовність інноваційно-психологічних змін суттєво залежить від етапу довготривалого експерименту та періоду інноваційного розвитку школи. При цьому спочатку здійснюються організаційні нововведення, а потім вони збагачуються видами впливу, полімотиваційними тенденціями і формами, аспектами спілкування, що і призводить у підсумку до оптимізації розвитку позитивно-гармонійної Я-концепції школярів.

Певної вагомості отриманим експериментальним даним додають широка географія експериментальної бази та закладів, де були впроваджені результати дослідження.

У цілому можна констатувати, що робота є завершеною, поставлені завдання розв'язані, мета досягнута. Проте в дисертації, на нашу думку, є певні дискусійні моменти, тому вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. Тема дисертаційного дослідження сприймалося б значно краще, якби в ній знайшлося місце для людини, особистості.
2. Оскільки робота виконана за спеціальністю «педагогічна та вікова психологія» доцільно було б доповнити управлінсько-організаційні умови створення інноваційно-психологічного клімату віковими ознаками учасників психолого-педагогічної взаємодії.
3. Результати дослідження, представлені у висновках до розділів, є занадто стислими та не висвітлюють повною мірою отриманих наукових здобутків.
4. Текст дисертації подекуди потребує спрощення та стилістичного доопрацювання.

Виявлені недоліки не знижують теоретичної та практичної значущості дослідження, яке має яскраво виражену новизну та виконане й оформлене

відповідно до вимог ДАК України щодо докторських дисертацій. З огляду на викладене, О.Є.Фурман заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 - педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

Доктор психологічних наук, професор,
завідувач відділу професіології та
психолого-педагогічної діагностики
Інституту педагогічної освіти і освіти
дорослих НАПН України

Е.О.Помиткін

